UNIWERSYTET GDANSKI
RPW/21884/2018_N
Data:2018-05-15

Dr hab. Robert Tomanek, prof. nzw UE Katowice
Katedra Transportu
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr. Marii Mąkólskiej-Tenold
pod tytułem

„Advancing a green urban economy – implementation and challenges of sustainability gouvernance in different cities"

napisanej pod opieką promotorską dr. hab. Moniki Bąk, prof. UG

1. Ocena założeń badawczych, wkładu naukowego i znaczenia praktycznego pracy

Przedmiotem rozprawy mgr. Marii Mąkólskiej-Tenold jest problematyka adaptacji idei zielonej ekonomii (green economy) w warunkach miejskich. To właśnie w miastach najbardziej widoczne są negatywne efekty rozwoju gospodarczego mierzone kosztami zewnętrznymi. Jednocześnie współczesna ekonomia (zwłaszcza oparta na teorii neoklasycznej) nie radzi sobie nie tylko z opisem, ale też praktycznymi aspektami pożądanego przez coraz szersze kręgi interesariuszy rozwoju opartego na poszanowaniu zasobów naturalnych, warunków życia i rozwoju społeczeństwa. Prawdopodobnie jest to spowodowane brakiem modeli opisu i dokładnością pomiaru składowych wartości tych modeli – zwłaszcza wartości dóbr nierynkowych (choć już w artykule R. Constanza z 1997 roku podjęto takie wyzwanie i oszacowano zasoby ekosystemów Ziemi na 33 bln USD). Badania mające na celu teoretyczne rozwiązania tego problemu są intensywne i to nie tylko w obszarze nauk ekonomicznych (wyszukiwarka Google Scholar podaje prawie 3 mln odpowiedzi na hasło „green economy" – podobne wyniki dotyczą hasła „sustainable develompent"). Towarzyszą temu jednak próby konceptualizacji nierynkowych wartości środowiskowych i społecznych w idealne z założenia systemy: zrównoważonego rozwoju (sustainable development) czy też obecnie właśnie zielonej ekonomii. Niesie to ryzyko porzucenia naukowej metody (gdzie opisujemy otaczający nas świat i na tej podstawie możemy formułować zamierzenia praktyczne) na rzecz niefalsyfikowalnych i tym samym pseudonaukowych rozważań o postulatywnym charakterze. Choć zielona ekonomia traktowana jest jako nowość w nurcie nauk ekonomicznych, zwłaszcza w Polsce (zob. artykuł

Burchard-Dziubińskiej na IX Kongresie Ekonomistów Polskich (2013)), to powstaje pytanie czy jest to moda, czy też kolejna „odsłona" rozważań o zrównoważonym rozwoju niekoniecznie zmierzających ku postępowi w nauce i praktyce (U. Brandt w artykule „Green Economy – the Next Oxymoron?" z 2012 roku dość pesymistycznie traktuje ten nurt badawczy). Stan badań i zaawansowanie dyskusji nt. green economy czyni tę tematykę trudną, ale też aktualną. Zmierzenie się ekonomisty z takim wyzwaniem badawczym jest uzasadnione z naukowego, ale także praktycznego punktu widzenia. Dlatego pozytywnie oceniam wybór przedmiotu rozprawy. Jest on aktualny, a jednocześnie nie został jednoznacznie rozwiązany w nauce, wciąż jest dyskusyjny i stanowi przedmiot badań naukowych oraz wdrożeń praktycznych.

Konstrukcja założeń badawczych oparta została przez Doktorantkę na sformułowaniu celu głównego (przygotowanie i weryfikacja modelu planowania i wdrażania zielonej ekonomii miejskiej) i celu pomocniczego (zbadanie rzeczywistych zachowań i działań władz lokalnych realizujących ideę zielonej ekonomii miejskiej). Ponadto Autorka formułuje hipotezę główną i 3 hipotezy pomocnicze. W hipotezie głównej Autorka zakłada i postuluje systemowe podejście do wdrażania zielonej ekonomii w miastach. Trudno nie zgodzić się z tak postawionym założeniem badawczym. Hipotezy pomocnicze również zostały sformułowane poprawnie i jednoznacznie, jednak w mojej ocenie ostrożnie i ocierając się o stwierdzenia oczywiste (1: konieczność identyfikacji potencjału interesariuszy, 2: wymagane jednoznaczne priorytety strategiczne, 3: wymóg dostosowania systemu władzy miejskiej do nowego modelu zarządzania). Z pewnością możliwe byłoby wskazanie kluczowych grup interesariuszy (zresztą Autorka czyni to w dysertacji), wyeksponowanie priorytetów zielonej ekonomii miejskiej i zdefiniowanie krytycznych obszarów dostosowania systemu władzy do modelu zielonej ekonomii miejskiej (zwłaszcza kwestii długookresowej stałości polityki – wykraczającej poza miedzyelekcyjny cykl sprawowania władzy). Zrozumiałe, że każdy doktorant z pokorą podchodzi do wyzwań badawczych, jednak moim zdaniem cenna jest tu pewna zadziorność, wszak nauka rozwija się często poprzez odważne zaprzeczanie stereotypom i utartym poglądom. Powyższe zastrzeżenia nie zmieniają pozytywnej oceny przyjętej koncepcji badawczej, której szczególną cechą jest spójny układ.

Oryginalność zaprezentowanych badań i ich wkład w rozwój nauki polega na przygotowaniu autorskiej propozycji zdefiniowania pojęcia zielonej ekonomii (green economy) oraz modelu normatywnego, który obrazuje proces zarządzania zrównoważonym rozwojem miejskim i może służyć jako układ odniesienia do benchmarkingu oraz kreowania

tzw. dobrych praktyk miejskich. Jednocześnie trzeba przyznać Autorce, że wykracza poza zrealizowane prace i widzi potrzebę kontynuacji badań, potrafi wskazać kluczowe dla wybranego obszaru badawczego wyzwania naukowe: badanie efektywności zrównoważonego rozwoju, porównanie efektywności stosowanych instrumentów równoważenia, zastosowanie koncepcji zrównoważonego rozwoju w budowaniu długoterminowej przewagi konkurencyjnej (zob. zakończenie – s. 235).

2. Ocena układu pracy

Rozprawa liczy 289 stron (wliczając w to bibliografię, spisy treści, tabel i rysunków oraz jeden załącznik) bez streszczeń w języku polskim i angielskim. Pracę podzielono na 5 rozdziałów.

W pierwszym rozdziale („The concept of sustainable development") Autorka przedstawiła uwarunkowania zmian podejścia do rozwoju gospodarczego w świetle ograniczonych zasobów naturalnych i występujących, negatywnych efektów zewnętrznych. Szkoda tylko, że traktując (jak większość badaczy) kwestie zrównoważonego rozwoju jako paradygmat, nie podjęła próby pokazania głosów krytycznych, zwłaszcza pod adresem poprawności naukowej tworzonych koncepcji. Rozdział oparto na kwerendzie literatury przedmiotu, Doktorantka wykazała się dobrą umiejętnością korzystania z dorobku naukowego. *Jednak nawiązując do przedstawionej wcześniej uwagi krytycznej chciałbym zadać Doktorantce pytanie, na które odpowiedź mogłaby paść w czasie publicznej obrony dysertacji: czy spotkała się z krytycznymi artykułami dot. green economy, zwłaszcza stosowanej metodologii badań oraz oceny skuteczności proponowanych narzędzi ekonomicznych?*

Drugi rozdział zatytułowany „The potential of green urban economy", koncentruje się już na miejskich uwarunkowaniach zrównoważonego rozwoju. Doktorantka przedstawia istotę zielonej ekonomii miejskiej jako rozwinięcie koncepcji zrównoważonego rozwoju. Poprawnie i wystarczająco określono kluczowych interesariuszy, a zwłaszcza władz publicznych różnych szczebli. Rozdział przygotowano w oparciu o poprawną i pogłębioną kwerendę literatury przedmiotu, a rozgraniczenie i charakterystyka interesariuszy jest właściwa, porządkuje wiedzę w zakresie przyjętego przedmiotu badań.

Rozdział trzeci („Greening the city's components") poświęcono na prezentację możliwości i przykładów równoważenia systemów infrastruktury miejskiej. Silną stroną tej części pracy jest kompletność przeglądu oraz przedstawione przykłady dobrych praktyk.

Natomiast krytycznie oceniam brak porównywalności opisu poszczególnych komponentów – dla przejrzystości opisu należałoby wybrać identyczny sposób prezentacji poszczególnych systemów. Pozwoliłby to na porównanie ich znaczenia i związanych z ich równoważeniem problemów. Możliwe tu byłoby wykorzystanie choćby dorobku logistyki miejskiej (swoją drogą w mojej ocenie literatura z zakresu logistyki miejskiej została wykorzystana w rozdziale i całej pracy w niewielkim stopniu).

W rozdziale 4 („The green urban economy") Doktorantka przedstawiła opracowany przez siebie „normatywny model planowania i wdrażania zielonej ekonomii miejskiej". Jest to de facto propozycja uporządkowanego opisu zarządzania równoważeniem systemu miasta. Model prezentuje podejście procesowe – w pięciu krokach prezentowane są kolejne etapy zarządzania (oparte na klasyczny podejściu Fayola): planowanie (etapy 1,2 i 3 – diagnoza, cele, plan), organizacja (etap 4 – wdrożenie), kontrola (etap 5 – monitoring i ewaluacja). Zaletą modelu jest jego prostota oraz komunikatywność, którą Autorka uzyskuje precyzując za pomocą pytań istotę etapów. Model ma charakter jakościowy. Przygotowaną propozycję można stosować w organizacji badań nad równoważeniem miast oraz przygotowywaniu rozwiązań praktycznych zindywidualizowanych dla warunków konkretnych miast i aglomeracji. Rozdział stanowi wkład mgr. Marii Mąkólskiej-Tenold w rozwój badań i wdrożeń w zakresie zrównoważonego rozwoju miast.

W rozdziale 5 zatytułowanym „Research testbed for the normative model – based verification" przedstawiono weryfikację modelu zastosowanego do opisu i interpretacji wyników badań pierwotnych Autorki poszerzonych o dodatkowe studia przypadków. Doktorantka wykazała przydatność przygotowanego przez siebie podejścia, jednocześnie zebrała cenne z praktycznego punktu widzenia przykłady działań w obszarze zielonej ekonomii miejskiej. Lektura rozdziału 5 dostarcza szereg ciekawych informacji i spostrzeżeń, już choćby samo zestawienie wizji strategicznych miast jest bardzo interesujące od strony naukowej i praktycznej.

Układ pracy jest poprawny i zgodny z przyjętymi założeniami badawczymi. Struktura pracy nie budzi zastrzeżeń – w pełni odpowiada nie tylko założeniom badawczym, ale też i logice wywodu mającego na celu zaprezentowanie wyników przeprowadzonych badań. Docenić trzeba też komunikatywność wywodu i przejrzystość edycyjną pracy – w tym sposób prezentowania wniosków, opisy źródeł. Krytycznie natomiast oceniam celowość zamieszczania niektórych fotografii (w tym zwłaszcza zdjęcie Manhattanu i skweru Alamo w San Francisco) oraz rysunków (11 na stronie 49, gdzie pokazano wizualizację globalnych

powiązań internetowych, czy też rys. 14 z str. 62) – moim zdaniem nic nie wnoszą, a praca i tak jest wystarczająco obszerna.

Podsumowując – pozytywnie oceniam układ dysertacji autorstwa mgr. Marii Mąkólskiej-Tenold, jest to opracowanie badawcze o walorach naukowych i praktycznych.

3. Ocena wykorzystanych metod badawczych

Praca została przygotowana z wykorzystaniem przeglądu literatury (w tym studiów przypadku) oraz badań pierwotnych zrealizowanych za pomocą kwestionariusza ankiety. Przegląd literatury jest bardzo obszerny i obejmuje ponad 310 pozycji, głównie publikacji i raportów źródłowych. Autorka wykazała się dociekliwością i znawstwem w doborze źródeł. Kwerendę źródeł oceniam zatem wysoko.

Badania pierwotne polegały na ankietowaniu wybranych miast. Autorka rozesłała kwestionariusze ankiety do dziesięciu największych miast z następujących państw: Norwegia, Dania, Szwecja i Polska - otrzymując zwrot 13 ankiet. Następnie poszerzyła grupę badawczą wysyłając ankietę do kolejnych 40 miast w Skandynawii, Centralnej Europie i USA. Zwrotnie dotarło 5 ankiet. Razem Autorka otrzymała 18 odpowiedzi. Jak sama przyznaje, nie uzyskała reprezentatywnych wyników, jednak badania można traktować jako pilotaż i źródło dobrych praktyk. Docenić też trzeba trud podjętej inicjatywy badawczej. W samej strukturze odpowiedzi (niestety nie dostrzegłem które dotyczą grupy 13 miast, a które 5) dominują miasta z Polski (aż 8 w tym 3 z aglomeracji Trójmiasta). Sam kwestionariusz ankiety jest poprawny, jednak niektóre kwestie (pytania) budzą zastrzeżenia:

- nie ma informacji kto wypełniał ankietę (wbrew pozorom jest to istotne jaki szczebel decyzyjny reprezentował),
- niektóre pytanie są na tyle oczywiste, że odpowiedzi można było przewidzieć i w związku z tym moim zdaniem niewiele wnoszą do badania (pyt. 4 – oczywiście, że respondent reprezentujący miasto wskazywał, że to właśnie lokalny poziom władzy odpowiada za zrównoważony rozwój w tym mieście, pyt. 9 – jasne było, że główne bariery to będą finanse i zewnętrzne regulacje wspierające, a trudno oczekiwać, że przedstawiciel miasta będzie wskazywał braki zarządcze leżące po stronie miasta, pyt. 10 – wiadome powinno być, że respondent uzna, że rada traktuje zrównoważony rozwój jako priorytet, pyt. 31 – w wykazie instrumentów „zielonego transportu" zestawiono wykaz

przedsięwzięć, czasem pokrywających się, natomiast brakuje identyfikacji użycia instrumentów takich jak SUMP /sustainable urban mobility plan/ czy FFPT /free fare public transport/, pyt. 38 – wielce prawdopodobne było, że respondent nie uzna, że rada jest nieefektywna w zakresie kreowania zrównoważonego rozwoju),

- ankieta ma wyłącznie charakter jakościowy, brakuje twardych mierników.

Pomimo zgłoszonych zastrzeżeń pozytywnie oceniam warsztat badawczy Autorki oraz umiejętność przeprowadzenia badań pierwotnych i wyciągania z nich wniosków, należy uznać, że rozprawa doktorska autorstwa mgr. Marii Mąkólskiej-Tenold została przygotowana z wykorzystaniem właściwie dobranych i zastosowanych metod badawczych.

4. Szczegółowe uwagi do treści pracy

Uwagi poczynione na podstawie lektury opracowania naukowego należy traktować jako wskazówki (zapewne też i dyskusyjne), które mogą przydać się Doktorantce w dalszej pracy badawczej oraz w przygotowaniu fragmentów dysertacji do publikacji.

Kilka uwag dot. dysertacji zostało już wyartykułowanych przy okazji oceny założeń badawczych, układu pracy i zastosowanych metod. Poniżej dalsze uwagi i pytania o charakterze szczegółowym (kolejno wg stron):

- bardzo doceniam, że Autorka zauważyła rzadko stosowaną w Polsce metodę analizy TBL (Tripple Bottom Line), ale szkoda że nie pokazała szerzej możliwości jej zastosowań w procesach równoważenia rozwoju miast, a nawet oceny inwestycji mających wpływ na środowisko i społeczeństwo (s. 23),
- pojęcie zrównoważonego miasta i miasta zielonego w pracy traktowane są często zamiennie, również Autorka zwraca uwagę na podejście synonimiczne w tym zakresie (s. 51 i s. 52) – czy jednak nie należałoby wyraźnie podkreśli (niekoniecznie w tym miejscu) różnic pomiędzy tymi pojęciami?,
- partnerstwo prywatno-publiczne jest obecnie znacznie lepiej przedstawione i rozwinięte niż podaje to Autorka kierując się źródłem z roku 2008, np. obecnie (również w Polsce) w formule PPP realizowane są parkingi publiczne (s.74),
- dla poprawności wnioskowania konieczne jest przyjmowanie porównywalnych jednostek przeliczeniowych, w przypadku konsumpcji energii elektrycznej (rys. 24) znacznie

czytelniejsze byłoby pokazanie danych w przeliczeniu na gospodarstwo domowe albo na mieszkańca (s. 89),

- podobnie, pokazanie nowości energooszczędnych w budynkach wymagałoby porównania w oparciu o precyzyjny system mierników (s. 94), jest to szersza uwaga: generalnie w pracy dominuje opis bez odniesienia do mierników, które pozwoliłyby na ocenę wyzwań i postępu we wdrażaniu zielonej ekonomii miejskiej,
- w rozdziale 5 pokazano odpowiedzi na pytania kwestionariusza ankiety celem weryfikacji przydatności modelu normatywnego, szkoda, że nie podsumowano liczby odpowiedzi w kolejnych tabelach, możliwe było przecież zsumowanie oznaczeń w poszczególnych kolumnach (tab. 16 i nast., s. 186 i nast.),
- w tab. 25 zestawiono wydatki inwestycyjne i operacyjne Oslo, czy faktycznie tytuł odpowiada treści (odwołującej się do projektów) i czy dane te są poprawne? Nie ma tam bieżących wydatków na utrzymanie transportu publicznego i na czym polega różnica pomiędzy „operacyjnymi wydatkami" na zwiększanie przepustowości (31,5 mln Euro) i ogólnie podanym transportem publicznym w grupie inwestycji (100 mln Euro) – s. 207-208,
- prezentacja wyników weryfikacji modelu (rozdział 5) jest dość obszerna, jednak w części poświęconej wdrożeniom (5.4) przedstawiono tylko aktywności promujące zrównoważony transport, treść 5.4 jest dość lakoniczna, zajmuje zaledwie 1,5 strony, dlaczego pominięto pozostałe podsystemy infrastrukturalne? (s. 224-225).

Wnioski końcowe

Stwierdzam, że recenzowana pracy mgr. Marii Mąkólskiej-Tenold spełnia wymogi przewidziane dla prac doktorskich.

W związku z powyższym, wnioskuję o przyjęcie do dalszego postępowania rozprawy doktorskiej mgr. Marii Mąkólskiej-Tenold pt. „Advancing a green urban economy – implementation and challenges of sustainability gouvernance in different cities" oraz dopuszczenie jej do publicznej obrony.

/Robert Tomanek/

Katowice, 09.05.2018